

Stockholm den 8 februari 2024

R-2023/2178

Till Justitiedepartementet

Ju2023/01245

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 8 november 2023 getts tillfälle att yttra sig över Domstolsverkets promemoria Några processrättsliga reformer i allmän domstol.

Sammanfattning

Advokatsamfundet har sammanfattningsvis följande synpunkter.

Domstolsverkets promemoria adresserar förslag som har stor betydelse för den svenska processordningen. Advokatsamfundets övergripande ståndpunkt är att förslagen därför bör beredas på sedvanligt sätt, dvs. genom tillsättande av en utredning som får i uppdrag att allsidigt utreda förslagen och belysa de förväntade effekterna för den enskilde medborgare – dvs. för de som domstolarna ytterst är till för.

Advokatsamfundet avstyrker den nuvarande utformningen av förslaget om möjlighet för rättens ledamöter att närvara vid sammanträde genom ljud- och bildöverföring. I vart fall bör det krävas att det endast får ske i uttalade undantagsfall, om det finns särskilda skäl.

Advokatsamfundet anser att förslagen om utökade möjligheter för andra domstolsaktörer att närvara genom ljud- och bildöverföring bör kompletteras med en

bestämmelse om att den enskilde, som utgångspunkt, ska ha rätt att närvara på plats i rättssalen samt ha rätt att ha sitt juridiska biträde närvarande från samma plats som sig själv.

Advokatsamfundet anser att frågan om utvidgade möjligheter till endomarsits bör utredas särskilt och tillsammans med frågan om nämndemäns generella medverkan i domstol.

Synpunkter

Förslagen bör utredas genom en sedvanlig utredning

För den enskilde är det av stor betydelse att få lägga fram sin sak direkt inför domstolen, i rättssalen. För den enskilde är det även viktigt att vid varje given tidpunkt, särskilt under en pågående rättegång, ha möjlighet att i enrum samråda med sitt juridiska biträde. Varje gång någon av dessa rättigheter begränsas, innebär det en påtaglig risk för att förtroendet för rättsväsendet minskar. De förslag som nu presenteras grundar sig i en önskan att effektivisera domstolarnas handläggning. Advokatsamfundets uppfattning är att det i promemorian inte har beaktats eller belysts hur förslagen påverkar den enskilde eller förtroendet för rättsväsendet.

Den enskilde bör ges bestämmande inflytande över hur denne och dess biträde ska närvara

Advokatsamfundet instämmer i att det i många fall kan främja en effektiv handläggning att olika domstolsaktörer tillåts närvara genom ljud- och bildöverföring. En effektiv handläggning bör dock inte vara den enda aspekten som tillåts påverka dessa beslut.

Det utgör en viktig utgångspunkt att en enskild ska ha rätt att närvara på plats i rättssalen. Det finns en risk att ett beslut om närvaro genom ljud- och bildöverföring mot den enskildes vilja, kommer att uppfattas som att domstolen inte vill ta till sig av den enskildes syn på saken. Sådana risker bör tas på allvar då de på sikt kan undergräva allmänhetens förtroende för rättsväsendet. Det bör därför vara en självklar rättighet för den enskilde att om så önskas få närvara på plats i rättssalen.

Av i huvudsak samma skäl bör det vara en självklar rättighet för den enskilde att få ha sitt juridiska biträde närvarande vid sin sida. För misstänkta personer är enrumsprivilegiet en helt central rättighet. Närvaro från samma plats underlättar i alla sammanhang kommunikation mellan den enskilde och dennes biträde, vilket i sig ökar

den enskildes förtroende för biträdet och för hela rättsprocessen samt är en grundläggande förutsättning för ett effektivt försvar i brottmålsförhandlingar.

Dessa perspektiv har inte belysts i nu föreslagna lagändringar. Detta är en avsevärd brist.

Möjlighet för rättens ledamöter att närvara genom ljud och bildöverföring

Det framstår som en påtaglig risk för allmänhetens förtroende för rättsprocessen om rätten tillåts närvara på annat sätt än fysiskt vid sammanträdet. Det bör inte i något fall vara möjligt att besluta att rättens ordförande ska närvara genom ljud- och bildöverföring. Vid hinder för ordföranden att närvara på plats i rättssalen är det en lämpligare ordning att ordförandeskapet i sådant fall delegeras till annan ledamot av rätten.

Enligt Advokatsamfundet bör det i vart fall klargöras att närvaro genom ljud- och bildöverföring endast ska kunna ske i klara undantagsfall. Detta kan lämpligen uttryckas på så sätt det ska krävas *särskilda skäl* för sådan närvaro. Det bör därvid tydliggöras att sådan närvaro i princip endast får ske om alternativet är att en redan påbörjad förhandling annars behöver ställas in eller på annat sätt fördröjas, till exempel på grund av plötslig sjukdom, oförutsedd tidsnöd eller liknande.

Om förslaget går vidare till lagstiftning bör bestämmelsen kompletteras på så sätt att det närmare föreskrivs om rättens ledamöter ska sitta samlade eller om de kan sitta var för sig när de tillåts närvara genom ljud- och bildöverföring. Den frågan bör enligt Advokatsamfundet inte lämnas oreglerad och utredas ytterligare.

Slutligen anser Advokatsamfundet att förslagets möjliga negativa effekt på domstolsförhandlingars offentlighet inte har belysts i önskvärd utsträckning. En möjlighet att få följa en rättegång från ett särskilt videolänksrum, med samtliga eller flera domstolsaktörer närvarande per videolänk, kan förväntas leda till en uppfattad minskad tillgång till offentliga rättegångar och till och med kunna ifrågasättas utifrån den grundlagsfästa förhandlingsoffentligheten (2 kap. 11 § andra stycket RF).

Utvidgade möjligheter till endomarsits

Promemorians förslag om domförhet innebär ett tydligt avsteg från gällande ordning. Gällande rätt innebär att en ensam domare enligt huvudregeln endast kan döma till

böter. Förslaget innebär att en ensam domare ska kunna avgöra i princip samtliga mål där påföljden står och väger mellan fängelse och en inte frihetsberövande påföljd. De påföljdsfrågor som kan uppstå i sådana mål är ofta långt ifrån vad som generellt kännetecknar ett enkelt brottmål.

Nämndemäns medverkan i brottmålsrättegångar har utretts vid flera tillfällen. Det går med fog att argumentera för att nämndemän, tvärt emot vad som framhålls i promemorian, fyller sin största funktion vid bedömning av brott med lägre straffvärde och där påföljdsfrågan inte är självklar. Det är till exempel i de målen som skälen mot att döma till fängelse har störst betydelse, en fråga som nämndemän ofta kan ha värdefulla synpunkter på. Förslaget innebär alltså en omfattande förändring av nuvarande ordning och frågan bör därför utredas ytterligare.

Nuvarande utformning av bestämmelsen i 1 kap. 3 b rättegångsbalken överensstämmer dessutom med 18 § första stycket 1 förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion. I det fortsatta beredningsarbetet bör det uppmärksammas om det finns skäl för två olika bedömningsgrunder av vilka mål som kan avgöras av tingsnotarie (med nämnd) respektive av ensam lagfaren domare (utan nämnd).

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander